

Othmar Nikola Haberl

Essen

Primljeno: 17. 9. 1985.

MULTILATERALNA KONFERENCIJA SINDIKATA ZEMALJA EMIGRACIJE I IMIGRACIJE (BEOGRAD, ISTANBUL, STUTTART)

SAŽETAK

U ovom radu autor razmatra nastanak i tok triju multilateralnih konferencija sindikata zemalja emigracije i imigracije, održanih u Beogradu (1972), Istanbulu (1973) i Stuttgartu (1976), spominjući ukratko i druge, ranije, multilateralne sindikalne skupove na kojima se raspravljalo o problemima zapošljavanja stranaca.

Dok se na prvoj konferenciji u Beogradu težilo općoj razmjeni mišljenja i isplivanju mogućnosti suradnje između ideološki različitih sindikata država emigracije i imigracije, konferencija u Istanbulu raspravljala je o tri konkretna središnja problema zaposlenih stranaca u Zapadnoj Evropi (ugovornim normama, obrazovanju stranih radnika i njihove djece te sudjelovanju stranih radnika u radu sindikata u zemlji primitka). Konferencija u Stuttgartu, unatoč stanovitoj tematskoj uskoči, uspjela je ostvariti neku vrstu zajedničke platforme sindikata zemalja imigracije i emigracije u pogledu ekonomskoga, socijalnog i pravnog statusa stranih radnika. Međutim, svjetska ekonomska kriza, prema mišljenju autora, uvelike je utjecala da se dobro započeta međunarodna sindikalna suradnja i aktivnosti u korist stranih radnika dobrano smanji, o čemu ponajprije govori činjenica da se od 1976. nije održala više nijedna međunarodna konferencija sindikata.

1. Uvod i povijesna prethodnica

Tri konferencije sindikata zapadnoevropskih država imigracije i država Sredozemlja, koje su kao zemlje emigracije od značenja za Zapadnu Evropu, a koje se ovdje spominju nisu bili prvi multilateralni (sindikalni) sastanci na kojima se raspravljalo o problemima zapošljavanja stranaca. Ponajprije valja spomenuti Internacionalni kongres socijalista održan u Stuttgartu kolovoza 1907, kada su prihvaćene dvije, doduše nejednako važne rezolucije: o militarizmu i biračkom pravu žena, ali i jedna rezolucija o problemima iseljavanja i useljavanja.¹ Delegati nisu osporavali da doseljeni strani radnik potiskuje domaćeg radnika i njegovu zaradu, ali se ipak nisu izjasnili za »ograničenje slobodnog kretanja« ili čak za »isključenje stranih narodnosti i rasa«, nego naprotiv, zahtijevali su »ukidanje svih ograničenja koja sprečavaju boravak određenim narodnostima ili rasama u jednoj zemlji ili ga otežavaju socijalnim, političkim i ekonomskim pravima zemlje domaćina«, ali su kao korektiv tražili »hitan dogovor sindikata« zemalja emigracije »sa sindikatima zemalja imigracije radi zajedničkog

¹ Usporedi: Internacionalni kongres socijalista u Stuttgartu 1907. Dio 1: Protokoli: Berlin 1907. Novo izdanje Stuttgart 1977, str. 40 (Rezolucija o biračkom pravu žena), 57—59 (Rezolucija o pitanju iseljavanja i useljavanja), 64—66 (Rezolucija o militarizmu). Usporedi također sažeti izvještaj o radu komisije za pitanja iseljavanja i useljavanja, ibid., str. 113—120. Prva su dva momenta i potakla Lenjina, koji je u Stuttgartu po prvi puta sudjelovao na jednom međunarodnom kongresu socijaldemokrata, da kaže da je Kongres održan »u duhu revolucionarnog marksizma«. (Lenjin, V. I.: Werke, vol. 13, 4. izd., Berlin, 1972, str. 72.) Još jedan predstavnik ruske socijaldemokracije na istom Kongresu, Trocki, uspedio je Stuttgartski kongres, 22 godine nakon njegova održavanja, s primjernim razredom punim »štrebera« (usporedi: Trotzki, Leo: Mein Leben — Versuch einer Autobiographie, Frankfurt, 1974, str. 182.)

sporazuma o pitanju useljavanja i iseljavanja«. Valja se podsjetiti i na Drugi kongres Svjetskog saveza sindikata, koji je održan u Milanu lipnja 1949, a koji je u povijest internacionalnog sindikalnog pokreta ušao manje zbog tadašnje rasprave o zapošljavanju stranih radnika, a više zbog konačnog rascjepa WGB-a (Svjetskog saveza sindikata) u »ostatak« WGB-a i IBFG-a (Internacionalnog saveza slobodnih sindikata). Polazeći od uvodnog referata Talijana Renata Bitossija, poslije predsjedavajućega u WGB-u, kongres Svjetskog saveza sindikata prihvatio je rezoluciju o problemima zapošljavanja stranih radnika, u kojoj između ostalog, stoji:

»Migracija radne snage iz jedne zemlje u drugu može se dopustiti samo na osnovi bilateralnih sporazuma između vlada zainteresiranih zemalja i uz sudjelovanje predstavnika sindikalnih organizacija. Moraju se, osim toga, poduzeti mjere koje će sprečavati da se strana radna snaga koristi za snižavanje zarada i životnih uvjeta ili za napad na prava i slobode sindikata. Kao opće pravilo, ne smije se dopustiti migracija radne snage u one zemlje gdje se potreba za radnicima odgovarajućih struka može zadovoljiti domaćim rezervama radne snage ... Kongres poziva sve centre nacionalnih sindikata da pruže maksimalnu pomoć radnicima-migrantima i da prihvate mjere koje će onemogućiti svaku povredu njihovih prava i interesa.«²

Protivno od Konferencije socijalista iz 1907, WGB se 40 godina poslije nije više bezuvjetno izjasnio za pravo slobodnog kretanja, nego se, dapače, zauzeo za ono što je iz kasnijih rasprava poznato kao *Inlanderprimat* (prvenstvo zemlje domaćina). Napokon treba spomenuti i jednu konferenciju koja je u publicističkoj, a posebno u znanstvenoj javnosti, ostala nepoznata: onu u Bergneustadtu od 22. do 24. lipnja 1965, koju je organizirala evropska regionalna organizacija IBFG-a.³ Konferenciju o problemima stranih radnika.⁴ Iako je ona služila samo za razmjenu mišljenja, zaslužila je da bude spomenuta jer su se tada prvi put sastali predstavnici sindikata iz najvažnijih zapadnoevropskih zemalja imigracije (SR Njemačke, Austrije, Belgije, Francuske, Nizozemske, Švicarske) s predstavnicima barem jedne zemlje porijekla (Italije; doduše samo sa CISL i ULI, ali ne i sa CGIL-om). Na njoj se već zahtijevalo da »konačnom useljeniku« (a da se nije reklo kada jedan *Gastarbeiter* postaje »konačni useljenik«) bude omogućeno da »što je moguće brže dovede svoju obitelj.⁵ Tražilo se također da se strani radnici »potpuno integriraju u život sindikata«, odnosno da za njih »vrijedi puno i isključivo članstvo u sindikalnoj organizaciji zemlje primitka.«⁶ Napokon, trebalo je među stranim radnicima »naći ljude od povjerenja«, koji bi pomogli uspostaviti kontakte sa sindikalnim organizacijama dotične zemlje primitka.⁷ Konferencije u Beogradu, Istanbulu i Stuttgartu ipak se ne mogu bez stanovitog oklijevanja staviti u povijesni kontinuitet s onima u Stuttgartu (1907),

² Drugi kongres Svjetskog saveza sindikata, 29. lipanj — 9. srpanj 1949, Palazzo dell'arte, Milano (Italija). Izvještaj toka. Paris, bez naznake izdavača i godine, str. 401—411 (referat Bitossisa), str. 718 i slijedeća (kongresna rezolucija), citati ibid.

³ »Evropski savez sindikata« još nije postojao; on je osnovan tek 1973. Usporedi: Tudyka, Kurt P.: Europäischer Gewerkschaftsbund (EGB), u: Mielke, Siegfried (Hg.): Internationales Gewerkschafts-Handbuch. Opladen, 1983, str. 50 i slijedeća.

⁴ Materijali ove konferencije nalaze se u: »Archiv der sozialen Demokratien«, Bonn.

⁵ Schevenels, Walter: Die Probleme der ausländischen Arbeiter im westlichen Kontinentaleuropa, str. 5, u: ibid.

⁶ Walter Schevenels odnosno Max Diamant, u: Europäische Konferenz über die Probleme der ausländischen Arbeiter. Kratki izvještaj, str. 5 i slijedeća, u: ibid.

⁷ Ibid, str. 11.

Milanu (1948)⁸ i Bergneustadtu (1965). Jer za razliku od Konferencije socijalista 1907, gdje su dominirale ratne teme, ove su tri konferencije bile isključivo posvećene problemima zapošljavanja stranih radnika, i, za razliku od konferencija u Milanu i Bergneustadtu, sada su zajednički sudjelovali socijaldemokratski i komunistički orijentirani sindikati — doduše, tematski usko ograničeno.

Ideja da se održi konferencija sindikata zemalja primitka i zemalja porijekla radnika očito se razvila kod jugoslavenskih sindikata. U svakom slučaju zastupnici Njemačkog saveza sindikata (DGB) bili su obaviješteni o jugoslavenskom prijedlogu i to prilikom održavanja druge sjednice mješovite njemčako-jugoslavenske sindikalne komisije listopada 1971. u Prištini. Tom su prilikom jugoslavenski sindikalni zastupnici delegatima Njemačkog saveza sindikata priopćili da tri talijanske sindikalne organizacije podržavaju jugoslavensku ideju. Zastupnici DGB-a obećali su dati svoj konačni odgovor već slijedećeg mjeseca, a Franz Woschek, jedan od rukovodilaca savezne uprave Njemačkog saveza sindikata i voditelj delegacije DGB-a u Jugoslaviji, dao je naslutiti da se može računati s pozitivnim odgovorom Saveza sindikata Njemačke, jer ova »progresivna ideja zaslužuje njegovu punu pažnju.«⁹ Vjerojatno je ovo pozitivno držanje DGB-a proizašlo iz spoznaje da među »zaraćenim« frontovima WGB-u, odnosno IBFG-u pridruženih sindikata može kao posrednik biti prihvaćen samo jedan »nesvrstani« sindikat. Isključenje jugoslavenskih sindikata iz Saveza svjetskih sindikata svibnja 1950.¹⁰ i otad striktno odbijanje svakog njihova pridruživanja internacionalnom sindikatu stvorili su upravo idealne uvjete za ovakvu posredničku ulogu.

Da bi, naime, jedna konferencija zemalja primitka i zemalja porijekla stvarno bila reprezentativna, moraju se barem djelomično prebroditi tradicionalne barijere između zavađenih sindikalnih krila. Da to nije uspjelo, na konferenciji ne bi mogli sudjelovati WGB-u priključeni važni sindikati Francuske (CGT), Italije (CGIL) ili, za politiku prema stranim radnicima u SR Njemačkoj, ništa manje važan Savez sindikata Njemačke (DGB) te drugi zapadnoevropski sindikati. Stoga se već sada može smatrati da je s ove tri konferencije prvi put poslije drugoga svjetskog rata, nakon više od 30 godina, zaustavljeno daljnje cijepanje internacionalnog sindikalnog pokreta. Dosad su održane tri takve konferencije: 1. u Beogradu od 24. do 26. travnja 1972, 2. u Istanbulu od 7. do 10. studenog 1973, i 3. u Stuttgartu od 20. do 22. svibnja 1976.¹¹

2. Beogradska konferencija

Na prvoj konferenciji u Beogradu bilo je zastupljeno 26 sindikalnih organizacija iz 15 zemalja. Sindikati iz osam evropskih zemalja primitka (Belgije, SR Njemačke, Danske, Francuske, Nizozemske, Austrije, Švicarske i Švedske) sreli

⁸ Prilikom 7. kolokvija »Migracije, zapošljavanje stranaca i radnički pokret« Sekcije za povijest »Wilhelm-Pieck« Sveučilišta u Rostoku, listopada 1984, jedan je od diskutanata spomenuo, bez bližeg navođenja da je navodno 1967. u Varni održan kongres Svjetskog saveza sindikata, gdje se također raspravljalo o problemu migracija. U tom su se, međutim, razdoblju održali slični skupovi samo 1965. u Varšavi i 1969. u Budimpešti.

⁹ Protokol. Sadržaj sjednice Stalne mješovite komisije Saveza sindikata SR Njemačke i Jugoslavenskog saveza sindikata održane 18. i 19. listopada u Prištini (materijal pregledan i korišten na Odjelu za strane radnike pri Saveznoj upravi DGB-a, Düsseldorf) str. 13 i slijedeća, citat, str. 14.

¹⁰ Usporedi: Savez sindikata Jugoslavije i međunarodno sindikalno jedinstvo. Općezemaljska konferencija Saveza sindikata Jugoslavije, XI plenum CO SSJ, Beograd, 1950. Šezdeset godina revolucionarnog radničkog pokreta Jugoslavije. Kongresi sindikata Jugoslavije, Beograd, 1980, str. 65—72. Usporedi također tri godine mladi pandan teksta, obranu Jugoslavenskog saveza sindikata protiv prigovora IBFG-a: Istina o jugoslavenskim sindikatima. Odgovor centralnog savjeta Saveza sindikata Jugoslavije na »Izveštaj o Jugoslaviji«, koji je generalni sekretar J. H. Oldenbroek podnio izvršnom odboru Međunarodnog saveza slobodnih sindikata na sjednici od 26. i 27. srpnja 1952. u Berlinu, Beograd, 1953.

¹¹ Protokoli ovih triju konferencija nisu nikad objavljeni. Arhivske materijale — u svakom slučaju ne uvijek jednako opsežne — dobio sam preko Saveza sindikata Jugoslavije, odnosno mogao sam ih pregledati i koristiti na odjelu za strane radnike pri saveznoj upravi DGB-a u Düsseldorfu.

su se sa sindikatima iz sedam zemalja porijekla radnika — iz četiri evropske zemlje (Italije, Jugoslavije, Španjolske i Turske) i tri sjevernoafričke zemlje (Alžira, Maroka i Tunisa). Za jednim su se stolom našli predstavnici jedinstvenih sindikata (SR Njemačke, Jugoslavije, Austrije i Švedske) i kršćanskih sindikata (Belgije, Italije, Nizozemske, Švicarske), odnosno komunistički orijentiranih sindikata (Francuske, Italije). U svojstvu promatrača konferenciji su prisustvovali predstavnici evropske organizacije (kršćanskog) Svjetskog saveza rada, raspuštenog 1974, sekretarijata CGT—CGIL-a u Evropskoj ekonomskoj zajednici i predstavnici Međunarodnog ureda za zapošljavanje.¹² Kako je već u »bilateralnim dogovorima« odlučeno da »konferencija treba poslužiti samo razmjeni iskustava«,¹³ sindikatima zemalja porijekla bila je time oduzeta svaka nada u mogućnost donošenja nekih za sve strane obvezujućih odluka. Stoga je sekretar nezavisnog Nizozemskog saveza sindikata (NVV), F. J. Willems, i mogao prijetiti osujećenjem takve internacionalne sindikalne suradnje — prijetnja, kojoj su se i drugi sindikati mogli priključiti, ako se diskusija o »političkim pitanjima ne bi sasvim isključila.«¹⁴ Zato je sindikatima zemalja emigracije uspjelo uvjeriti zastupnike zemalja primitka »da bi bilo korisno zajednički izraditi jedan dokument o temeljnim sindikalnim zahtjevima u oblasti migracija, koji bi mogao služiti kao osnova za zajedničke akcije.«¹⁵

Sindikatom zemalja emigracije uspjelo je također osigurati da ovaj prvi pokušaj internacionalne suradnje sindikata zemalja emigracije i zemalja imigracije ne ostane tek prigodni događaj. Doduše, zamalo da je zastupniku CFDT-a, Michaelu Rolantu, uspjelo onemogućiti ovakvu vrstu zajedničkog sindikalnog rada postavljanjem pitanja o načinu pripreme slijedeće konferencije. Naime, nezavisno od toga što je već neformalno bio postignut sporazum o tome da komisija za pripremu konferencije treba raditi na principu pariteta sindikata zemalja emigracije i zemalja imigracije (pri čemu je još ostalo otvorenim pitanje treba li komisiji imati 6 ili 10 članova) i što je odgovarajuća formulacija već ušla u nacrt priopćenja konferencije, Rolant je predložio »da se odbaci princip ravnoteže dogovoren u zastupanju zemalja emigracije i imigracije, kako bi sindikalni kolege iz zemalja emigracije bili u većini.«¹⁶ Da bi prihvaćanje tog prijedloga značilo smrtni udarac za konferencije, toga zacijelo nisu bili svjesni samo predstavnici Saveza sindikata Jugoslavije. Beogradski su se delegati zalagali za paritetno zastupništvo, u kojemu bi zemlje imigracije bile zastupljene Savezom sindikata SR Njemačke, Švedskim LO-om te francuskim CFDT-om, a zemlje emigracije zajedničkim reprezentantom četiriju na konferenciji prisutnih talijanskih sindikata, zatim »Generalnom unijom alžirskih sindikata« te inicijatorom konferencija — Savezom sindikata Jugoslavije. Očito se radilo o znatnoj razlici mišljenja unutar francuskog »lagera« (CFDT-a, CGT-a), kada ovdje — za razliku od postupka u slučaju Italije — nije postignut dogovor oko zajedničkog zastupništva.¹⁷ Time je nastavak ovakve vrste međunarodne sindikalne suradnje — nezavisno od pripadnosti sindikalnih organizacija internacionalnim pravcima — bio zajamčen. Stoga je i za pripremanje slijedeće konferencije bio otvoren put radi dogo-

¹² Usporedi: Komunique o sastanku sindikata zemalja imigracije i emigracije radne snage. Bez naznaka mjesta i godine izdanja, str. 1 i slijedeća.

¹³ Tako Arndt Erich: Izvještaj o konferenciji sindikata zemalja imigracije i emigracije radne snage, održane 24—26. travnja 1972. u Beogradu. Osnova za sastav spisa rukovodioca delegacije DGB-a, Franz Woschecha, upućenog Saveznoj upravi DGB-a 25. rujna 1972. Erich Arndt bio je voditelj referade za strane radnike pri Saveznoj upravi DGB-a.

¹⁴ U: Sastanak sindikata zemalja imigracije i emigracije radne snage, održan 24. 25. i 26. travnja 1972. u Beogradu u sali hotela Metropol. Stenografske zabilješke. Bez naznake mjesta i godine izdanja, str. 110—112.

¹⁵ Jednako kao napomena 12, str. 3.

¹⁶ Usporedi: Stenografske zabilješke protokola, str. 108—110, citat str. 109—112.

¹⁷ Usporedi: Komunique, str. 3.

vora oko zajedničkih akcija. Raif Dizdarević, rukovodilac jugoslavenske delegacije i sadašnji ministar vanjskih poslova Jugoslavije, mogao je s punim pravom ovakav uspjeh konferencije zahvaliti naporima Saveza sindikata Jugoslavije.¹⁸

3. Istanbulska konferencija

Iako u Beogradu o tome nije donesena konačna odluka, dogovoreno je »prema želji većine zastupnika« da se slijedeća konferencija sindikata »održi u SR Njemačkoj«.¹⁹ I sami predstavnici Saveza sindikata SR Njemačke ovaj su dogovor shvatili ne kao tek puko izražavanje mišljenja nego kao zaključak, kojemu još samo treba suglasnost savezne uprave Saveza sindikata SR Njemačke,²⁰ a ta se smatrala praktički dobivenom. Pa ipak nije proteklo ni pola godine od Beogradske konferencije kad je postalo očito da Savez sindikata SR Njemačke oklijeva hoće li preuzeti ulogu organizatora druge konferencije. Prilikom trećeg zasjedanja Stalne njemačko-jugoslavenske sindikalne komisije u Dubrovniku, rujna 1972, predstavnicima Saveza sindikata Jugoslavije postalo je jasno da se na beogradske zaključke u Dusseldorfu gleda s rezervom. Prema neslužbenom njemačkom protokolu postojala je samo »suglasnost u tome da će odluka o eventualnoj organizaciji druge konferencije dobrim dijelom zavisiti od radnih rezultata pripremnog komiteta«.²¹ Iako ništa nije ukazivalo na to da se Savez sindikata SR Njemačke suglasio s jugoslavenskim nacrtom protokola, odnosno da je DGB odustao od svoje, prema vlastitoj verziji iz protokola proizašle taktike odlaganja, jugoslaveni su se čvrsto držali slijedećeg: Ponajprije je Franz Woschsch pokazao »osobni interes za sudjelovanje na drugoj konferenciji sindikata; zatim je delegacija Saveza sindikata SR Njemačke zastupala mišljenje da slijedeću konferenciju treba održati nakon jedne i pol do dvije godine poslije prve, dok je Savez sindikata Jugoslavije bio za raniji rok. No, iznad svega, delegacija Saveza sindikata SR Njemačke bila je mišljenja »da još nije došlo vrijeme da DGB bude domaćin konferencije«. Dapače, smatrala je da bi organizaciju konferencije trebalo povjeriti »jednoj sindikalnoj organizaciji, kojoj bi to moglo biti od koristi, pri čemu je spomenut turski Savez sindikata.«²² I doista Druga konferencija bila je sazvana u Istanbulu, a organizacija je pripala socijaldemokratski orijentiranom TURK-IS-u,²³ što se kasnije pokazalo lošim izborom, jer — premda je konferencija »u pogledu rezultata relativno dobro prošla« — »ona je imala velikih organizacijskih nedostataka.«²⁴ U tome je i moguće objašnjenje što je, u odnosu na Beogradsku konferenciju, u Istanbulu bila prisutna samo 21 sindikalna organizacija iz ukupno 14. zemalja.

¹⁸ Sindikati i migracija radne snage u Evropi, u: Međunarodna politika, 23 (1972) 531, str. 28 i slijedeća. Slično također Erich Arndt (usporedi s napomenom 13), str. 6 kao i Otto Staat (sindikatski NGG), u: *ibid.*, str. 4. Kritički naprotiv, posebno zbog ponešto nejasne formulacije u komunikatu konferencije: Schumacher, Hans: Možda prvi korak. Kongres sindikata o pitanjima migracije, u Beogradu, u: Die Neue Gesellschaft, 19 (1972) 6, str. 432.

¹⁹ Arndt, Erich: na navedenom mjestu, str. 5. Doduše, valjalo bi ovdje napomenuti da su drugi sudionici izražavali drukčije dojmove. Tako Hans Tigges (IG CPK-a) izvještava »da turski sindikati zastupljeni preko Türk-IS-a, imaju veliki interes da se takva jedna konferencija održi u Turskoj; izgleda iz unutrašnje-političkih razloga«, u: *ibid.*, str. 3.

²⁰ Usporedi: Schumacher, Hans: Možda prvi korak, str. 432.

²¹ Protokol o rezultatima Treće sjednice stalne njemačko-jugoslavenske sindikalne komisije 10—14. rujna 1972. u Dubrovniku (korišteno kao u napomeni 9, str. 5 i slijedeća).

²² Izvadak iz protokola sa sjednice Stalne komisije, od 10—14. 9. 1972. u Dubrovniku. Predmet: Različito. Jugoslavenski protokol (korištenje kao što stoji u napomeni 9, str. 1 i slijedeća (prijevod neznatno korigiran).

²³ Usporedi uvodni govor CFDT-zastupnika u pripremnom komitetu Pierre Evaina na Istanbulske konferenciji: Izlaganje sažetog izvještaja, pripremljenog za Drugu konferenciju, a polazeći od nacionalnih priloga, str. 9.

²⁴ Tako Karl Schwab u svojem zaključnom izvještaju, upućenom saveznoj upravi za vođenje poslova DGB-a, od 1. travnja 1974, str. 1.

U sadržajnom smislu, ova je konferencija bila zamašnija od beogradske. Dok se u Beogradu težilo općenitoj razmjeni mišljenja i ispitivanju mogućnosti suradnje između ideološki različitih sindikata država emigracije i država imigracije, u Istanbulu se raspravljalo o trima središnjim pitanjima zaposlenih stranaca u Zapadnoj Evropi, koja su bar djelomično označena i u zaključcima konferencije. To su:

- primjena i poboljšanje ugovornih i socijalnih normi za strane radnike;
- stručno obrazovanje stranih radnika i školska obuka njihove djece, što je rezultiralo i jednim odgovarajućim i opširnim zaključkom konferencije,²⁵
- sudjelovanje stranih radnika u radu sindikata u zemlji primitka i suradnja između sindikata zemalja emigracije i imigracije.²⁷

Ukoliko bi sindikati željeli pokazati solidarnost prema stranim radnicima relativno bi se brzo mogao postići sklad u prvim dvjema točkama. Treća točka, međutim, s obzirom na još uvijek postojeće ideološke kontroverze između sindikata, mogla bi se pokazati političkim eksplozivom ukoliko bi se pokušalo provoditi izrazito političku i, za neke, više reformistički orijentiranu organizaciju, i time u drugi plan staviti same sindikalne potrebe.

Predstavnici sindikata u Istanbulu složili su se relativno bez poteškoća u slijedećim zahtjevima:

- poboljšati infrastrukturne mjere (između ostaloga i gradnju stanova), čime bi se ujedno olakšalo spajanje članova obitelji;
- prilagoditi nacionalne zakone i regulative međunarodnim normama, utoliko što bi se oni na najvišoj i za radnike najpovoljnijoj razini izjednačili;
- poboljšati službe informiranja o problemima stranih radnika, kako za njih same tako i za domaće stanovništvo;
- sindikalno školovati strane radnike, što bi im »omogućilo da preuzmu punu odgovornost u organizaciji zemlje primitka«, a to pak zahtijeva »usko povezan zajednički rad između organizacija zemalja imigracije i zemalja emigracije.«²⁸

Posebno, međutim, zaslužuje spomenuti zaključak konferencije u vezi »stručne naobrazbe stranih radnika i školovanja njihove djece«,²⁹ pri čemu sindikati nisu stavili težište na problem školovanja prve generacije već na školovanje druge generacije. Sindikati su se složili u 9 točaka kataloga zahtjeva, koji je sa državao dobar dio onoga što je u međuvremenu postalo gotovo zajedničkim dobrom:

1. zaštititi pravo jednakih šansi strane djece putem dodatnih mjera pomoći;
2. provoditi programe obveznog školovanja za stranu djecu;
3. odobriti dopunsku nastavu na materinskom jeziku, čime bi se sačuvao »kontinuitet materinskog jezika i kulture zemlje porijekla«, što bi pak trebalo olakšati eventualnu reintegraciju;

²⁵ Usporedi: Završni komunique, Istanbul, 10. studeni 1973, str. 1.

²⁶ Usporedi: Prijedlog o stručnom obrazovanju radnika-migranata I o školskoj izobrazbi njihove djece.

²⁷ Završni komunique, str. 1.

²⁸ Ibid., str. 3 i slijedeća.

²⁹ Usporedi napomenu 26.

4. osigurati stranoj djeci dostupnost svih vidova obrazovanja;
5. školovati odgovarajuće kvalificirane nastavnike te razviti prikladna učila i nastavnu građu;
6. poboljšati stručno usavršavanje stranih radnika;
7. uvesti jezičnu obuku za strane radnike u vrijeme radnog vremena;
8. prekvalificirati one strane radnike koji su zbog tehnološki uvjetovanih promjena ostali bez posla;
9. ne prihvatiti osnivanje nacionalnih škola u zemljama primitka.

Međutim, kod pitanja političke naravi i kod pokušaja da se iz ovakve vrste sindikalnog ad hoc — zajedničkog rada osnuje jedna stalna organizacija, došlo je do oštih razmimoilaženja više reformistički orijentiranih sindikata SR Njemačke, Austrije i Švedske (ali i Saveza sindikata Jugoslavije, koji nije htio prihvatiti da ovaj suradnički »polet« bude zaustavljen političkim sukobljavanjima), s jedne strane, te zastupnika sindikata arapskih zemalja, Francuske i Italije, s druge strane.³⁰ Doduše, Savez sindikata Jugoslavije u svom je materijalu za Istanbulsku konferenciju stavio slijedeću rečenicu: »Bilo bi stoga korisno i potrebno osnovati jedno takvo mjesto koje bi omogućavalo razmjenu informacija i usuglašavanje sindikalnih aktivnosti, a u interesu osvrtarivanja navedenih principa.«³¹ No ovaj su prijedlog pustili da propadne DGB, LO i OGB, koji očito nisu imali izravnu podršku BGJ-a, jer se ovaj opet plašio da ne izgubi simpatije arapskih (tj. nesvrstanih) sindikata i nije sudjelovao u sporu. Zato se nije mogao osnovati jedan stalan »kontaktni biro« sindikata zemalja emigracije i imigracije. Naprotiv, kod očiti političkih pitanja Savez sindikata Jugoslavije podupirao je DGB, LO i OGB. Naime, zastupnici alžirskog saveza sindikata uručili su »apel protiv nacionalističkih i rasističkih kampanja« u Francuskoj i inzistirali na njegovu prihvaćanju. Zajednički otpor četiriju gore spomenutih sindikata spriječio je usvajanje apela. Tek je naknadno postalo poznato, barem delegaciji Saveza sindikata SR Njemačke, »da je već bila pripremljena rezolucija protiv Izraela, koja bi sigurno bila podnesena da je došlo do izglasavanja o apelu.«³²

U najmanju ruku Savez sindikata SR Njemačke nije iz ovih poteškoća zaključio da je kooperacija neostvarljiva nego da se mora spriječiti daljnja politizacija i institucionalizacija ovakva zajedničkog rada. Kao djelotvorno preventivno sredstvo činilo se isključivanje više politiziranih sindikata Italije i Francuske iz priprema, vlastitim preuzimanjem pripremnih radova za slijedeću konferenciju. U izvještaju dostavljenom nadležnom sekretaru Karlu Schwabu, pri Saveznoj upravi za strane radnike, otvoreno se kaže: »Svi DGB-ovi delegati zajednički predlažu rukovodiocu Savezne uprave da se Treća konferencija održi ujesen 1975, u SR Njemačkoj, u organizaciji DGB-a. Iz političkih razloga mi ne možemo odbiti organiziranje Treće konferencije, jer će se zaključiti da bojkotiramo međunarodne mjere u korist stranih radnika, a kao drugo, samo sudjelovanjem i pripremom konferencije možemo spriječiti da drugi sindikalni savezi ne koriste takve konferencije kao stalno mjesto, recimo, jedne nove Internationale. No uvjet da organizaciju konferencije preuzme DGB bio je taj da i sekretarijat za pripremu uđe u nadležnost DGB-a a ne više tri talijanska sindikalna saveza. U tom bi slučaju mi odredili smjer kretanja Treće konferencije i već bi se u komitetu za pripremu dogovorili da svi savezi sindikata prije svega moraju kon-

³⁰ Usporedi: Schwabov zaključni izvještaj, str. 1.

³¹ Savjet Saveza sindikata Jugoslavije. Druga međunarodna konferencija sindikata o migraciji radne snage, Istanbul, 7—10. studenoga 1973. »Jednaka prava i jednako postupanje s radnicima-migran-tima u poduzeću, u sindikatu i u društvu«, str. 8.

³² Isto kao napomena 30, str. 1 i slijedeća, citat, str. 2.

kretno diskutirati, a ne da se čuju samo prazne riječi.«³³ Doista je Istanbulska konferencija zagovarala održavanje Treće konferencije, ali tamo nije bilo odlučeno o mjestu njezina održavanja. Osim toga, bilo je ponovno dogovoreno osnivanje jednoga pripremnog komiteta na paritetnoj osnovi uz sudjelovanje članova iz četiriju sindikalnih organizacija zemalja imigracije (SR Njemačke, Francuske, Švedske i Belgije, odnosno Nizozemske) i zemalja emigracije (Alžira, Italije, Jugoslavije i Turske), koji bi »koordinirao aktivnosti vezane za održavanje Treće konferencije i dao prvu bilancu poduzetih zajedničkih i konkretnih akcija«.³⁴

Iako su gotovo istodobno naftna kriza i prestanak angažiranja strane radne snage u Zapadnoj Evropi uvelike otežali zastupanje interesa stranih radnika, ne samo da se započeta suradnja nastavila nego su se najvažniji sindikati zapadnoevropskih zemalja imigracije obvezali na zajedničke akcije u korist stranih radnika, koje se, retrospektivno gledajući, mogu označiti kao početak onoga što se danas svrstava pod geslo »integracije«.

4. Stuttgartska konferencija

Pa ipak su upravo naftna kriza i prekid zapošljavanja stranih radnika u Zapadnoj Evropi doveli do toga da je ovaj, kako za strane radnike tako i za sindikate zemalja emigracije, povoljni početak suradnje morao biti prekinut. Doduše, uspjelo je još dvije i pol godine nakon Istanbula, sazvati Treću konferenciju u Stuttgartu; sada u pripremnom komitetu nije bilo zastupljeno samo osam sindikalnih organizacija, kako je zaključeno u Istanbulu nego su bile prisutne i one iz Belgije i Nizozemske te Maroka, kao četvrte zemlje emigracije.³⁵ Pripremini komitet zaključio je prilikom zasjedanja krajem listopada 1975. u Münchenu, točan termin održavanja konferencije (20. do 22. svibnja 1976) i njezin dnevni red — između ostaloga i ovo:

- internacionalne konvencije o stranim radnicima;
- posljedice otežane situacije na tržištu rada u Zapadnoj Evropi za strane radnike;
- ilegalno zapošljavanje stranaca;
- socijalna sigurnost;
- »problemi i mjere za reintegraciju ... u domovini«.³⁶

Ovim je Savezu sindikata SR Njemačke uspjelo ne samo tematski ograničiti rad Treće konferencije, nego — ako je zaključiti po tekstu dnevnog reda — onda nastavak sličnih međunarodnih sindikalnih aktivnosti uopće više nije predviđen.

Valja, međutim, spomenuti da je u Stuttgartu dogovoreno »da bi se moglo održati jedno posebno savjetovanje o različitim aspektima socijalne sigurnosti stranih radnika«,³⁷ čime je, možda, najavljena središnja tema eventualne će-

³³ Ibid., str. 3. Umjesto multilateralim kontaktima daleko je više DGB davao prednost bilateralim, kod kojih su raspravljani problemi sigurno bili daleko konkretniji nego što je slučaj s multilateralim; kod prvih je i »opasnost od politizacije« znatno manja. Analogno ovdje upravo spomenutom modelu njemačko-jugoslavenske sindikalne suradnje sredinom 70-ih godina osnovane su stalne njemačko-talijanske, njemačko-turske i njemačko-grčke komisije (usp.: Njemački sindikalni savez, Treća konferencija sindikata zemalja Evrope i Maghreba oko pitanja migracije, od 20. do 22. svibnja 1976. u Stuttgartu. Izvještaji Njemačkog saveza sindikata po pojedinim točkama dnevnoga reda konferencije, str. 2. Pritom je autoru, iz dosadašnjeg rada njemačko-jugoslavenske komisije, poznato da DGB epitet »njemački« nije nikada uže protumačio. Štoviše, dosad se, pri DGB-u zaposleni jugoslavenski sindikalni sekretari mogli uvijek sudjelovati u okviru »njemačke« delegacije na sjednicama komisije.

³⁴ Završni komunique, str. 5.

³⁵ Usporedi: Sindikalna konferencija o pitanjima stranih radnika, u: Informacijska služba DGB-a (1975) 282.

³⁶ Ibid.

³⁷ Treća konferencija sindikata o migraciji. Protiv zapostavljanja, za ravnopravnost, u: DGB informacije, (1976) 7, str. 4.

tvrte konferencije. No ovakvoj pretpostavci ne proturiječi samo praksa (dosad, naime, nije održana nikakva četvrta konferencija); njoj proturiječi i to da na Stuttgartskoj konferenciji osnovani pripremni komitet za organizaciju četvrte konferencije očito do danas nije ni zasjedao, niti je obavio svoj zadatak, naime da sastavi »zaključni dokument na osnovi podnesenih referata i vrlo žive diskusije, u koji bi, osim zaključaka konferencije, ušli i prijedlozi o budućem radu.«³⁸ Nada, koju je u službenoj uvodnoj diskusiji prve točke dnevnoga reda Stuttgartske konferencije (provođenje istanbulskih preporuka) izrazio predstavnik Saveza sindikata Jugoslavije, pokazala se, dakle, ubrzo neosnovanom: »Uvjeren sam da dijelim mišljenje sviju prisutnih kad kažem da ćemo i ubuduće pokušati nastaviti ovakav zajednički sindikalni rad, čemu će bez sumnje pridonijeti i ova Treća konferencija sindikata zemalja Zapadne Evrope i mediteranskih zemalja o migracijama.«³⁹

Pa ipak može se prihvatiti da je u Stuttgartu još jednom uspjele formulirati nešto što je moglo predstavljati zajedničku platformu sindikata zemalja imigracije i zemalja emigracije:

- Konferencija je zahtijevala ratifikaciju ILO-ugovora 143, odnosno ILO-preporuke 151 (u vezi zloupotreba strane radne snage, odnosno o jednakim šansama stranih radnika⁴⁰) u korist stranih radnika;
- Konferencija je tražila da posljedice nepovoljnog ekonomskog položaja ne snose samo strani radnici;
- zastupljeni sindikati zauzeli su se za odlučnu borbu protiv ilegalnog zapošljavanja stranaca;
- bilateralne i multilateralne ugovore valja tako izmijeniti da vrijede za sve strane radnike, neovisno o njihovom državljanstvu;
- kako se emigracijske zemlje u slučaju reemigracije radnika sučeljavaju s teškim problemima, to bi zemlje imigracije trebale pružiti pomoć na području infrastrukturnih mjera, pri čemu bi stručnom usavršavanju radnika trebala pripasti posebna pažnja.⁴¹

5. Zaključno razmatranje

Što od godine 1976. nije više održana nijedna međunarodna sindikalna konferencija, unatoč tolikih obvezujućih izjava, ne znači da su sindikalne aktivnosti u korist stranih radnika potpuno zamrle. Ali to znači da su međusobna koordinacija aktivnosti pa i uvažavanja interesa zemalja emigracije, artikuliranih kroz nacionalne sindikate, otad znatno otežani. A upravo je suradnja između 1972. i 1976. pokazala da je itekako moguće, unatoč načelno različitim interesima emigracijskih i imigracijskih zemalja i čak naizgled nepremostivih ideoloških barijera, solidarno sindikalno surađivati.

Osnivanje radne grupe za pripremu slijedeće konferencije zainteresiranih sindikata na svim trima konferencijama, pokazalo je da je inicijator konferencija u Beogradu (1972), Istanbulu (1973) i Stuttgartu (1976) želio postići »ustaljenost« tih konferencija, iako možda bez čvrste organizacijske forme. To je, doduše,

³⁸ Poruke iz Stuttgarta. Treća sindikalna konferencija o migraciji i emigraciji, u: Yu novosti, 3. 6. 1976.

³⁹ Treća konferencija sindikata zemalja Zapadne Evrope i Mediterana o migraciji. Diskusija delegacije Saveza sindikata Jugoslavije na konferenciji. Stuttgart, 20—22. svibnja 1976, str. 7.

⁴⁰ Usporedi: Međunarodna konferencija o radnoj snazi. Konvencija 143. Konvencija o migracijama u uvjetima zloupotrebe stranih radnika i o promociji jednakih prava i tretmana radnika-migranata. Međunarodna konferencija o radnoj snazi. Preporuka 151. Preporuka koja se odnosi na radnike-migrante. Oboje bez naznake izdavača, mjesta i godine tiskanja. (Oboje, Ženeva, 1975, ONH).

⁴¹ Treća konferencija, str. 3. i slijedeća.

već u pripremnom stadiju za Drugu konferenciju u Istanbulu naišlo na tako jak otpor da je sam Savez sindikata Jugoslavije, iako spiritus rector ovih konferencija, odustao od zagovaranja institucionalizacije, čime je indirektno deza-vuirao braniocima takva zahtjeva.

Može se stoga, sveukupno uzevši, ustvrditi da je ovaj za artikulaciju i provođenje interesa stranih radnika značajan i dosad jedinstven primjer međunarodne sindikalne suradnje — i mogućeg posredničkog djelovanja između vrlo heterogenih interesa zemalja emigracije i imigracije — nastao u vrijeme kada još znaci predstojeće svjetske privredne krize nisu bili prepoznatljivi, premda je ona neposredno predstojila. Da se začeci ove sindikalne suradnje nisu mogli nastaviti sazivom četvrte konferencije ne može se općenito svesti na principijelnu nesposobnost postizanja konsenzusa između ideološki konkurirajućih sindikata, već mnogo više na ekonomske probleme svjetskih razmjera koji otežavaju uvjete za solidarno sindikalno djelovanje.

Prevela s njemačkoga
Ružica Čičak-Chand

THE BELGRADE, ISTANBUL AND STUTTGART MULTILATERAL CONFERENCES OF EMIGRATION AND IMMIGRATION COUNTRIES' TRADE UNIONS

SUMMARY

The author examines the beginnings and course of three multilateral conferences of emigration and immigration countries' trade unions, which were held in Belgrade (1972), Istanbul (1973) and Stuttgart (1976) respectively. Some earlier multilateral gatherings of trade unions, at which the problems of foreigners' employment were discussed, are briefly mentioned too.

While the earliest, Belgrade conference aimed at a general exchange of views and an exploration of possibilities for co-operation between the ideologically different trade unions of the countries of emigration and the countries of immigration, the Istanbul conference focussed itself on three concrete problems crucial to foreigners employed in Western Europe (that is, contractual and social norms, the education of foreign workers and their children, and the participation of the former in trade unions in the countries of immigration.) The Stuttgart conference, however limited in scope as for the topics discussed, managed to create some kind of a joint platform pertaining to the trade unions of both immigration and emigration countries, regarding the economic, social and legal status of foreign workers. In the author's opinion, however, the world economic crisis has stalled what was the successfully launched trade unions' international co-operation and activities benefiting foreign workers. This can be corroborated, in the first place, by the fact that not a single international conference of trade unions has been held ever since 1976.